

3/9 Premiär med Christina Nilsson & Helsingborgssymfonin

Program

(ca 1 tim och 50 min, inkl paus*)

Rued Langgaard Symfoni nr 12, Helsingborg – 7 min

Ture Rangström Sånger – 12 min

Bön till natten

Pan

Vingar i natten

En gammal dansrytm

PAUS

Richard Strauss Vier letzte Lieder – 25 min

Frühling

September

Beim Schlafengehen

Im Abendrot

Richard Strauss Don Juan – 17 min

Medverkande

Helsingborgs Symfoniorkester

Solist Christina Nilsson

Dirigent Tobias Ringborg

Samarbete med Rued Langgaard Festivalen

Programmet är framtaget och finansierat i samarbete med Rued Langgaard Festivalen i Ribe, Danmark, som 2026 uppmärksammar Langgaards nära relation till nordvästra Skåne. Med anledning av detta är Helsingborgs Symfoniorkester inbjuden som festivalens första internationella gästande symfoniorkester, med ett komplett program bestående av musik av Langgaard, Rangström och Elfrida Andrée. Det är delar ur detta festivalprogram som vi presenterar för publiken vid vår säsongspremiär.

*** Varje konsert är en levande upplevelse och applåder, presentationer och eventuella extranummer kan påverka den totala speltiden. Angiven sluttid är därför ungefärlig.**

Rued Langgaard Symfoni nr 12 (Stretta) Helsingborg

Rued Langgaard (1893–1952) är ett unikt fall i dansk musikhistoria. Han var en ensamvarg, en visionär och en kompromisslös idealist i spänningsfältet mellan romantik och modernism. Som ung man kunde han skapa verk som pekade femtio år framåt i tiden och i mogen ålder skrev han musik som lät minst femtio år föråldrad. Bakom denna paradox ligger ett tragiskt konstnärligt öde. Langgaard satsade allt på musiken, men mot sin vilja frystes han ut ur det danska konstlivet.

Rued Langgaard, 1951

Han fick inga betydelsefulla poster i musiklivet, fick inga beställningsverk och hade inga elever. Endast hälften av hans verk framfördes under hans livstid, de flesta av dessa bara en gång och nästan alltid med honom själv som musiker eller dirigent. Efter Langgaards död glömdes hans musik bort. Endast berättelserna om en udda karaktär återstod. Det dröjde fram till 1968 innan situationen började förändras. Den svenske musikforskaren Bo Wallners intresse för Langgaard, som han beskrev som en "extatisk outsider", blev avgörande för den förändrade synen på tonsättaren. Langgaards 16 symfonier representerar ett tankeväckande och originellt bidrag till genrens historia. Symfoni nr 12 är en i viss mån absurd torso med självbiografiska referenser och ett tonspråk som, med tanke på att symfonin skrevs 1946, framstår som provokativt konservativt.

Hélsingeborg

Kompositören Rued Langgaards eget förord:

"Hél-singeborg – af "Hèl", dér hvor Dødsgudinden Hel bor og Ganglad'erne (Doven-Lars'erne) holder til og faar Raketter i Enden. Helsing, svensk Udtryk for Helvede! Helsingeborg: dejlig By."

Med titeln *Hélsingeborg* syftar kompositören på Helsingborg. Den stavning som Langgaard använde har ingen språklig grund och bör motiveras med det faktum att han ville bygga in en tvetydighet i symfonins titel, en samtidigt av något positivt och något negativt, som uttrycks med en viss humoristisk distans i tonsättarens förord. Den vackra staden Helsingborg, med vilken Langgaard hade en livslång och intim relation, är också en symbol för de dödas och helvetets rike som representeras av begreppen "Hel" och "Helsing". Hel är namnet på underjorden och också namnet på kvinnan som vaktar detta underjordiska kungarike i nordisk mytologi; och "Ganglad", som Langgaard nämner, är en av hennes två extremt lata hovdamer (den andra heter "Gangtrött").

När det gäller ordet "helsing" är dock Langgaards förklaring inte helt korrekt. På svenska har "Hälsingland" använts som en förmildrande omskrivning för helvetet, medan hälsinge eller helsing kan beteckna en invånare i Hälsingland. Den tvetydighet som Langgaard uttrycker i titeln är dock inte mer etablerad än att han i olika källor (alla senare än formen Helsingeborg) använder varianter som Hélsingborg, Hälsingborg, Hälsingeborg och det något avvikande Hälsborg. Så sent som 1951 nämner han verket under titeln Vikingebjerg med hänvisning till Vikingsberg, en plats i Helsingborg. Dock har titelns ursprungliga form, Helsingeborg, och det tillhörande förordet behållits i manuskriptpartituret, trots att alternativa förslag har dykt upp.

Arild 1946

Symfonin tog form under Langgaards sommarvistelse i fiskebyn Arild på Kullahalvön i juli 1946. De första skisserna är daterade den 6 juli, men när arbetet avslutades är inte känt.

Skissen är hastigt nedtecknad, men mycket tyder på att verkets ovanliga och abrupta form redan från början var genomtänkt. När Langgaard omkring en månad senare,

mellan den 6 och 19 augusti, färdigställde partituret i Ribe gjorde han inga större förändringar av formen. Det tyder på att symfonins säregna uppbyggnad var ett medvetet konstnärligt val, även om musiken vid första anblick kan uppfattas som spontan eller rentav ofärdig.

Första konsertframförandet i Helsingborg 1979

Samma dag som partituret färdigställdes, den 19 augusti 1946, skickade Langgaard det till Danmarks Radio i Köpenhamn som ett programförslag. På manuskriptets omslag hade han beskrivit kompositionen som "oanvändbar", något han förklarade i det medföljande brevet:

"... min symfoni nr 12 har [jag] kallat 'oanvändbar' för säkerhets skull. Men jag menar det inte."

Langgaard anade sannolikt att Danmarks Radio skulle avvisa verket – och han behövde inte vänta länge. Den 9 oktober skickades partituret tillbaka med beskedet att symfonin inte skulle framföras. Langgaard lämnade dock snart in det på nytt, varefter det hamnade i Danmarks Radios musikarkiv.

I juli 1948 bad Langgaard att få tillbaka manuskriptet, men det tycks senare ha lämnats in till radion ännu en gång, eftersom partituret fanns i Danmarks Radios förvar vid hans död 1952. I mars 1965 överfördes det, på begäran av hans änka Constance Langgaard, till Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn.

Det första konsertframförandet ägde rum den 6 maj 1979 här i Helsingborgs Konserthus. Helsingborgs Symfoniorkester framförde då verket tillsammans med musiker ur Danmarks Radios Symfoniorkester under ledning av Michael Schønwandt.

Stretto

På manuskriptets titelblad står: "... Symfoni nr 12. Stretta. (Nya 'Symfoni nr 1')".

Stretto är italienska och betyder trång eller tät, men kan också syfta på ett smalt vatten, ett sund. Langgaard använde termen för första gången i samband med den likaledes ultrakorta Symfoni nr 11 (1944–45), som under en period betecknades som en *Stretto-symfoni*. Han övervägde också att kalla de båda symfonierna *Dis-grazia* ("Olycka") nr 1 och 2.

Beteckningen "Nya Symfoni nr 1" får sin förklaring i Langgaards egen anteckning efter partiturets sista takt:

"Min Symfoni nr 1 komponerad igen i koncentrerad form! [...] Rued Langgaard 15 år."

Dualiteten

Dualiteten i titeln *Hélsingeborg* återspeglas också i musiken, där motsatser ställs mot varandra på flera nivåer: den traditionellt romantiska gesten mot den excentriska formen, Symfoni nr 12 mot Langgaards ungdomsverk Symfoni nr 1 och, slutligen, musiken mot tonsättarens distanserade kommentarer i förordet. Det är som om verket visar två ansikten – ett ljust och ett mörkt.

Till det ljusa hör Helsingborg och Symfoni nr 1, som för Langgaard tycks ha varit förknippade med minnen av trygghet, oskuld och framtidstro. Som ung passerade han Helsingborg många gånger på väg till familjens sommarvistelser i Arild på Kullahalvön. Där komponerade han som 15-åring delar av sin första symfoni. När han sommaren 1946 återvände till Arild och åter såg Helsingborg efter krigsåren måste platsen ha väckt minnen av ungdomens optimism.

Men nästan 40 år hade gått. Den 53-årige Langgaard blickade tillbaka på sitt 15-åriga jag från en helt annan plats i livet. Ungdomens framtidstro hade ersatts av desillusion och hopplöshet – om än med en dos galghumor. Här framträder verkets mörkare ansikte: Helsingborg får en symbolisk klang av förlust och dödsrike och blir *Hélsingeborg*, medan den första symfonin återkommer i Symfoni nr 12 som en kort och fragmentarisk torso. Protest och provokation blir en del av det konstnärliga uttrycket. I ett vidare perspektiv kan symfonin också tolkas som ett ifrågasättande av den upplyftande romantiska symfonins möjligheter i en ny tid.

Musikaliska kryptogram återkommer regelbundet i Langgaards verk. Det är därför knappast någon tillfällighet att slutet av Symfoni nr 12, i takterna 231–232 i horn, trumpet 3 och trombon 3, innehåller det symboliskt laddade, ”diaboliska” tritonusintervallet f–h.

Langgaard driver formen till sin spets och problematiserar samtidigt den romantiska estetik som han själv stod så nära. Resultatet blir tvetydigt och motsägelsefullt – nästan som om tonsättaren vänder sig mot sig själv och sitt eget konstnärliga ideal. Det destruktiva och det konstruktiva, två återkommande krafter i Langgaards musik, flätas här samman med det självbiografiska på ett ovanligt tydligt sätt.

Förkortad och anpassad efter [Bendt Viinholt Nielsen](#).

Med tillstånd från författaren och från [Rued Langgaard Festival](#)

Ture Rangström Sånger

(sångtexter finns i slutet av programmet)

Ture Rangström

Ture Rangström (1884–1947) räknas som en av Sveriges främsta romanstonsättare. Genom sina tonsättningar av svensk lyrik skapade han ett personligt och uttrycksfullt musikaliskt språk som gav honom en särställning i svenskt musikliv. Även om han skrev både symfonier och operor är det framför allt genom sina sånger som han blivit ihågkommen och fortsatt att beröra nya generationer lyssnare. Han skapade under sitt liv en omfattande sångskatt till texter av bland andra Bo Bergman, Gustaf Fröding, Erik Axel Karlfeldt och Verner von Heidenstam,

där poesi och musik smälter samman till en starkt personlig uttrycksvärld. Hans sånger präglas av intensitet, stora känslomässiga kontraster och en nära relation till texten, med en ovanlig känslighet för det svenska språkets rytm och klang.

Sånger

Samtliga sånger på kvällens program bygger på dikter av Bo Bergman (1869–1967), en av Sveriges främsta lyriker och en central inspirationskälla för Ture Rangström, som drogs till Bergmans symbolistiska bildspråk, existentiella teman och naturlyrik.

Gemensamt för sångerna är Rangströms förmåga att ge varje dikt en egen musikalisk gestalt. Han söker inte det yttre och dekorativa utan det inre känslotillståndet bakom orden. Genom ett rikt och nyansfullt tonspråk skapar han musik som rör sig mellan stillhet och dramatik, mellan naturupplevelse och mänsklig känsla. Just i dessa möten mellan poesi och musik finner vi kärnan i Rangströms verk.

Richard Strauss Vier Letzte Lieder

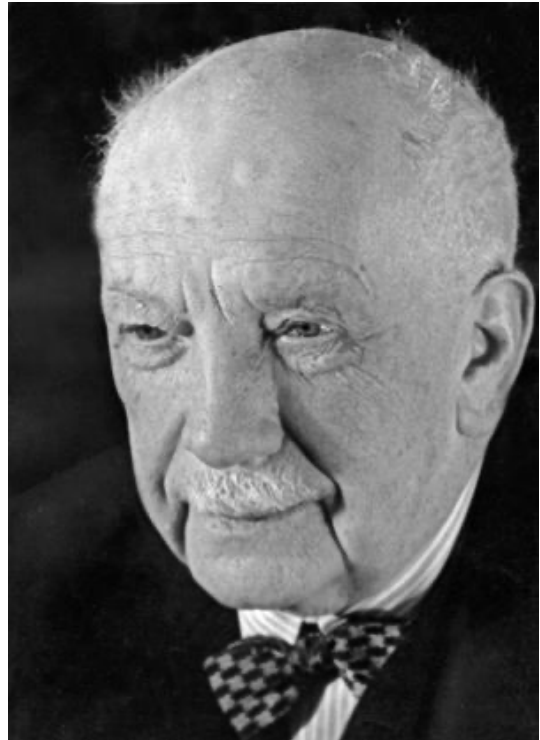
(sångtexter finns i slutet av programmet)

Rued Langgaard var tydligt inspirerad av Richard Strauss och senromantiken. Strauss och Langgaards vägar i livet var dock mycket olika. Motsatt den isolerade Langgaard hyllades och erkändes Strauss av sin samtid.

Uruppförandet av Don Juan 1889 beseglade Strauss berömmelse som sin generations geni. Två år efter att Langgaard skrev sin Symfoni nr 12 skrev Strauss 1948 Vier letzte Lieder.

Richard Strauss (1864–1949) Vier letzte Lieder

- Fyra sista sånger - för sopran och orkester är baserade på dikter av Hermann Hesse och Joseph von Eichendorff.

Richard Strauss, 1947

Titeln *Vier letzte Lieder* valdes inte av kompositören, och sångerna var inte heller avsedda som en komplett cykel. Snarare dokumenterar de en kontinuerlig, dynamisk utforskning av teman som död och avsked, också mot bakgrund av det senaste kriget och i väntan på kompositörens egen förestående död.

De tre första sångerna i *Vier letzte Lieder* bygger på dikter av Hermann Hesse (1877–1962), som många känner genom romanen *Stäppvargen* från 1927. Hesse fick 1946 Nobelpriset i litteratur ”för hans inspirerande författarskap, som (..) företräder klassiska humanistideal (..)”. Hesse hade lämnat sina tre söner att växa upp i fosterhem och barnhem till fördel för sitt författarskap.

Den sista sången bygger på en dikt av Joseph von Eichendorff (1788–1857), en av de mest tonsatta poeterna i den tyskspråkiga litteraturen. Hans romantiska bildspråk, präglad av natur, natt och vandring, har inspirerat till över 5 000 tonsättningar, bland annat av Robert Schumann, Hugo Wolf och Felix Mendelssohn.

Richard Strauss Don Juan

Richard Strauss, 1888

Strauss baserade sin tondikt *Don Juan* på *Don Juans Ende*, en dikt från 1844 av Nikolaus Lenau. Medan Lenau fortfarande febrilt arbetade på *Don Juans Ende* drabbades han av ett sammanbrott och skrevs in på mentalsjukhus. Han dog där tre år senare, 48 år gammal. *Don Juans Ende* förblev oavslutad.

Lenaus *Don Juans Ende* visar Don Juan när han är som mest promiskuös. Han går från övergrepp till övergrepp i ett desperat försök att hitta "den ideala kvinnan". Efter att ha förvållat lidelse och/eller död för många kvinnor, önskar Don Juan till slut sin egen död.

Richard Strauss skrev verket *Don Juan* 1888 i en ålder av 24 år. Den unga kompositören kom från en konservativ familj. Hans far, Franz Joseph Strauss, solohornisten i Münchens hovorkester, ansåg Brahms vara radikal och Wagners musik bortom alla gränser. Franz Joseph ville inte att hans son skulle lyssna på sådant.

Sonen Richard fann dock snabbt sin egen musikaliska röst genom sin unika utveckling av tondikten, eller den symfoniska dikten, en rent instrumental återgivning av en text, vanligtvis poetisk eller berättande till sin natur.

Strauss musikaliska återgivning av specifika texter är anekdotisk beskriven: "Jag vill kunna beskriva en tesked musikaliskt", sägs han ha kommenterat. Under de tio åren mellan 1888 och 1898 komponerade Strauss en rad tondikter, med början i *Aus Italien* och *Macbeth*. *Don Juan* var den första som framfördes offentligt och blev verket som gav honom hans internationella genombrott.

Huvudtemat i *Don Juan*, med sin orkesterfanfar och uppåtsträvande melodi, är en sammansatt musikalisk idé som gestaltar Don Juans vilda livslust och erotiska drivkraft. Därefter följer flera teman som förknippas med berättelsens övriga gestalter – framför

allt kvinnorna. Strauss tecknar dem som olika musikaliska karaktärer: ett tema introduceras av en högt svävande soloviolin, ett annat ackompanjeras av ett andlöst flöjttema och ett tredje får formen av en passionerad melodi i oboen.

Verket avslutas med Don Juans död. Plötsligt tystnar musiken och efter ett mollackord hörs en trumpetstöt. Don Juan kapitulerar inför sin motståndare, sonen till en man som han tidigare har dödat. Stycket tonar sedan bort med pukor i pianissimo och pizzicato i kontrabasarna.

Biografier

Christina Nilsson

Christina Nilsson, född i Ystad, har etablerat sig som en av Sveriges internationellt mest framgångsrika sopraner. 2025 debuterade hon på Metropolitan Opera i New York i titelrollen i Verdis *Aida*. Samma år mötte hon den svenska publiken som Aida under Birgit Nilsson Festivalen på Båstads tennisstadion, där hon hänförde över 3 000 åskådare.

Christina har varit en återkommande gäst hos Helsingborgs Symfoniorkester, senast som solist i Verdis *Requiem* under påsken 2025. Samarbetet fortsätter framöver: i augusti 2027 sjunger hon titelrollen i Puccinis *Turandot* under Birgit Nilsson Festivalen, tillsammans med HSO.

2025 utnämndes Christina Nilsson till hovsångerska av H.M. Konungen. Året därpå tilldelades hon regeringens Musikexportpris, som årligen uppmärksammar svenska artister och musikskapare som bidragit till att sätta Sverige på den internationella musikkartan och sprida en modern och positiv bild av Sverige utomlands.

Tobias Ringborg

Tobias Ringborg har som violinsolist gäststat samtliga svenska symfoni- och kammarorkestrar och samarbetat med dirigenter som Gennadij Rozhdestvenskij, Neeme Järvi, Okko Kamu, Sakari Oramo och Daniel Harding.

År 2000 inledde han sin karriär som dirigent efter att ha vunnit en dirigenttävling i Helsingborg. Sedan dess har han framträtt med samtliga svenska och ett stort antal skandinaviska orkestrar, ofta i den dubbla rollen som solist och dirigent.

Under säsongen 2026/27 väntar bland annat *La Bohème* vid Copenhagen Opera Festival, Lorin Maazels *1984* på GöteborgsOperan och *Pajazzo* på Kungliga Operan, liksom konserter med Norrköpings

Symfoniorkester, Dalasinfoniettan, Aalborg Symfoniorkester, Uppsala Kammarorkester och Magdeburgische Philharmonie.

Ringborg har tilldelats Herbert Blomstedts dirigentpris av Kungliga Musikaliska Akademien och invaldes 2011 som ledamot av akademien.

Kopplingen till Helsingborgs Symfoniorkester går långt tillbaka. 2006 blev Tobias Ringborg orkesterns allra första mentee-dirigent, inom ramen för en satsning som HSO sedan dess har fortsatt med för att hjälpa unga svenska dirigenter vidare in i det professionella musikkivet. Senast han stod på dirigentpulten i Helsingborgs Konserthus var under påsken 2024, då han ledde orkestern i Mahlers mäktiga Symfoni nr 2, *Uppståndelsen*.

Sångtexter

Musik: Ture Rangström

Text: Bo Bergman (1869–1967)

Bön till natten (1924)

Slut är dagens lust som larmar
vild och kort.
Djupa natt, i dina armar,
bär oss bort.

Vid ditt bröst det nådefulla
skyl vår skam,

medan glömskans timmar rulla
smärtlöst fram,

som en flod, där allt får drunkna,
glider kall
över dolda brott och sjunkna
syndafall.

Du som ensam dig förbarmar
och ger svar,
milda natt, i dina armar,
håll oss kvar.

Pan (1924)

Middagsstillhet och klöverånga.
Ljuset flammar och smälter i ro
över åsarnas långa
kammar, där molnen bo.

Här i backen sitter Pan
lat, med nacken mot en gran.
När han börjar spela,
spela träden, susar säden,
lyssnar hela
jorden till hans kväden.

Livets stora hunger
stiger stark och god,
och mitt sommarblod
sjunger

Vingar i natten (1917)

Det flyger en fågel svart och stum.
Vem binder hans öde? Ingen.
Han flyger i världens vida rum
med ångestens vind i vingen.

Har ej rede att värma sig i.
Har ej värn eller viloställen.
Min längtan susar skugglikt förbi
din brinnande ruta i kvällen.

Så blek i månskenets bleka ljus
du stryker en dröm från din panna.

Nu sover ditt stora tysta hus.
Mitt öde kan icke stanna.

Det är skyar som fara och flarn
på flykt över dunkla vatten
- vi längtans fåglar, vi orons barn,
vi susande vingar i natten!

En gammal dansrytm (1915)

Och vill du väl,
så får du väl,
så har du väl
min hela själ
till träl
att älska och pina och trampa ihjäl
med tramp av din häl,
du höga, du svingande vilda i dansen.

Men får du min,
så tar jag din.
Så våga, vinn
och dansa in,
rätt in
i lågornas rike och brinn och brinn
med syn och med sinn.
Det brinner en eld, han brinner så klar i dansen.

Och se vi gå
som lågor gå
i dans och slå
ihop och nå
det blå
-- och jorden blir aska under oss två.
Vi saliga två,
det är blåsande eld som bär oss i dansen.

Vier letzte Lieder:

Musik: Richard Strauss

Text: Herman Hesse (Frühling, September, Beim Schlafengehen)

Frühling

In dämmrigen Grüften
Träumte ich lang
Von deinen Bäumen und blauen Lüften,
Von deinem Duft und Vogelsang.

Nun liegst du erschlossen
In Gleich und Zier,
Von Licht übergossen
Wie ein Wunder vor mir.

Du kennst mich wieder,
Du lockst mich zart,
Es zittert durch all meine Glieder
Deine selige Gegenwart.

September

Der Garten trauert,
Kühl sinkt in die Blumen der Regen.
Der Sommer schauert
Still seinem Ende entgegen.

Golden tropft Blatt um Blatt
Nieder vom hohen Akazienbaum.
Sommer lächelt erstaunt und matt
In den sterbenden Gartentraum.

Lange noch bei den Rosen
Bleibt er stehen, sehnt sich nach Ruh.
Langsam tut er die großen
Müdigewordenen Augen zu.

Beim Schlafengehen

Nun der Tag mich müd gemacht,
Soll mein sehnliches Verlangen
Freundlich die gestirnte Nacht
Wie ein müdes Kind empfangen.

Hände, laßt von allem Tun,
Stirn vergiß du alles Denken,
Alle meine Sinne nun
Wollen sich in Schlummer senken.

Vår

I dunkla gravvalv
drömde jag länge
om dina träd och blåa skyar,
om din doft och fågelsång.

Nu ligger du uppenbarad
i glans och skönhet,
övergjuten av ljus
som ett under framför mig.

Du känner igen mig,
du lockar mig ömsint,
genom alla mina lemmar skälver
din saliga närvaro.

September

Trädgården sörjer,
kallt sjunker regnet ner i blommorna.
Sommaren huttrar
stilla mot sitt slut.

Gyllene faller blad efter blad
ner från det höga akaciaträdet.
Sommaren ler förvånat och matt
i den döende trädgårdsdrömmen.

Länge blir den ännu stående
vid rosorna, i längtan efter ro.
Långsamt sluter den
sina stora trötta ögon.

Vid insomnandet

Nu när dagen gjort mig trött
ska min trånande längtan
vänligt av den stjärnbeströdda natten
tas emot såsom ett trött barn.

Händer, sluta nu med göromålen,
panna, glöm nu alla tankar.
Alla mina sinnen vill nu
sjunka ner i slummer.

Und die Seele unbewacht
Will in freien Flügen schweben,
Um im Zauberkreis der Nacht
Tief und tausendfach zu leben.

Musik: Richard Strauss

Text: Joseph von Eichendorff (1788-1857)

Im Abendrot

Wir sind durch Not und Freude
Gegangen Hand in Hand,
Vom Wandern ruhen wir
Nun überm stillen Land.

Rings sich die Thäler neigen,
Es dunkelt schon die Luft,
Zwei Lerchen nur noch steigen
Nachträumend in den Duft.

Tritt her, und laß sie schwirren,
Bald ist es Schlafenszeit,
Daß wir uns nicht verirren
In dieser Einsamkeit.

O weiter stiller Friede!
So tief im Abendrot,
Wie sind wir wandermüde --
Ist dies etwa der Tod?

Och min själ, nu obevakad,
vill sväva i lössläppt flykt,
för i nattens trolleri
djupt och tusenfalt att leva.

I aftonrodnaden

I nöd och lust har vi
vandrat hand i hand.
Nu vilar vi båda efter vandringen
ovan det tysta landskapet.

Runt omkring sänker sig dalarna,
det börjar skymma,
endast två lärkor höjer sig ännu i diset,
drömmande sig tillbaka.

Kom här, och låt dem drilla,
snart är det tid för sömn.
Låt oss inte gå vilse
i denna ensamhet.

O, stora, tysta frid!
Djupt i denna aftonrodnad
Hur vandringströtta är inte vi!
Är detta kanske döden?

HELSINGBORGS
SYMFONIORKESTER
& KONSERTHUS